

Солодка легкість нісенітниць

МАКСИМ ВІХРОВ

29 КВІТНЯ 2024

Коли я кажу, що різьблю з дерева, це не зовсім так. Різьблення зазвичай асоціюється з ремеслом або мистецтвом, коли задум через майстерність втілюється в результат, тобто якусь корисну або красиву річ: скриньку, тростину, скульптуру абощо. Англійською це поважне заняття зветься (*wood carving*) *carving*’ом. Проте в нашій мові нема відповідника для слова *whittling*, яке означає таке собі різьблення знічев’я, котре починається не з творчого задуму, а з бажання зайняти чимось руки у вільну часинку: длубаєш собі кишеньковим ножиком випадкову дерев’ячку, а що вже з того вийде (і чи вийде взагалі) — не так і важливо.

Фото Максима Віхова

Формою моє хобі більше скидається на *carving*: у хід ідуть спеціальні різакі, стамески, штихелі, та й працюю я зазвичай із заготовками, а не з тим, що трапилося під руку. Але по суті все ж намагаюся залишатися *whittler*'ом – і що далі простую цим шляхом, то більше чудуюся.

На відміну від різьблення, яке зусібіч вивчили антропологи, історія *whittling*'у ніколи не була і, певно, не буде написана. Перші різьбярі з'явилися одразу ж після вигнання з Едему, коли нашим непутящим пращурам довелося виготовляти знаряддя праці. Згодом вони стали оздоблювати свої оселі й різьбити кумирів, що правили за богів, — так на стовбурі різьблення-ремесла проросла галузка різьблення-мистецтва. Скоріш за все, десь тоді з'явилися й перші *whittler*'и, які тихенько різьбили собі усякі нісенітниці, але увагу на них звернули, здається, лише у XIX столітті.

Не знаю, як воно було у Старому світі, а от у Сполучених Штатах у другій половині XIX століття почався справжній бум *whittling*'у, який тривав аж до 1970-х. «Амбасадорами» цього заняття вважають солдатів Громадянської війни, які приохотилися різьбити всякі дрібнички в перервах

між битвами. Опісля цю немудрящу науку рознесли по всіх усядах мандрівні робітники-гобо, а куди не дістались гобо, добралися бойскаути. Утім, винятково простонародною забавою *whittling* не був: кажуть, що порізьбити на дозвіллі любив навіть Авраам Лінкольн. До речі, кишенькові ножики, подібні до того, який Лінкольн мав у кишені в день своєї загибелі, ще й досі користуються популярністю у *whittler*'ів...

Whittler'и часів Громадянської війни у США

Одним із символів тієї чудернацької епохи стала Лавка різьбярів — *Whittler's bench* — на набережній містечка Саутпорт у Північній Кароліні. Її в тіні трьох великих дерев у 1898-му поставив місцевий циркульник, аби чоловіки могли тут посидіти й порізьбити за балачкою. Місце набуло такої популярності, що, за легендою, у крамницях Саутпорта щотижня продавали по кількасот складаних ножиків. А скільки таких лавок, клубів і товариств було тоді по всіх Сполучених Штатах!

Причини надзвичайної популярності *whittling*'у очевидні. Доступних розваг у ті суворі часи було небагато, а працювати з деревом на певному рівні уміли всі. Та й будь-яка справа, у якій задіяна дрібна моторика, має так званий терапевтичний ефект — саме те, що треба солдатів, волюцізі-гобо або поколінню, травмованому Великою депресією. На цьому можна було б поставити крапку, зійшовшись на тому, що *whittling* — це таке собі недоремесло-недомистецтво з терапевтичним ефектом. Проте мій досвід говорить, що від цього заняття можна взяти трохи більше, ніж кількахвилинну розраду.

Саутпортські різьбярі

Як виявилось, різьбити нісенітниці не так уже й просто. Схоже, в нас зашитий певний соціокультурний код, який забороняє спонтанність: варто взяти до рук заготовку — і в голові починає вимальовуватися візія кінцевого результату, а рука тягнеться до олівця, щоб накреслити бодай приблизний ескіз. Аби подолати цей рефлекс і почати різьбити без задуму і плану, мені довелося докласти відчутних внутрішніх зусиль. Тож тепер, коли мене питають: «Над чим працюєш?» — відповісти я не можу, бо справді не знаю: те, що попервах скидається на людську фігурку, може згодом стати химерним бовваном, мармизою або взагалі чимось абстрактним. Так само мене вводить у легкий ступор питання «А що це?». На те він і *whittling*, щоб не сушити собі голову над подібними речами!

Іноді заготовка перетворюється на купу стружки — і в такому випадку я теж задоволений. Якби я ставився до свого заняття як до творчості чи ремесла, то відчував би сум і розчарування, які народжуються з невідповідності задуму й результату. А коли задуму не було, то й побиватися нема за чим. Проте звільнитися від оцінювання того, що вигулькнуло з-під різака було завданням із зірочкою. Знов-таки цей клятий внутрішній код: коли вже щось створив, то неодмінно треба поміркувати, чи гарне воно, чи не сором показати людям, чи поповнить «культурну скарбницю людства» абощо. Попервах (на щастя, недовго) мене теж турбували такі питання, але якщо вже обрав шлях різьблення нісенітниць, то мусиш бути послідовним. Зараз я навіть не знаю, чи подобаються мої витвори мені самому. Чи не єдина причина, чому я ставлю їх на полицю, а не викидаю на смітник, полягає в тому, що кожен нагадує мені про приємні години, проведені за різьбленням.

Фото Максима Віхова

Ну гаразд, скажете ви, але в чому сенс цих зусиль? Якщо вже так хочеться отримувати чистий терапевтичний ефект без творчих мук, стругай собі шматину дерева — та й по всьому! Що ж, питання слухні. Непоспіхом стругати дерев'ячку справді приємно. Кожна порода має свою фактуру, запах та інші особливості, котрі творять її неповторний характер. Та й шурхіт дерева під ножем заспокоює незгірш за плюскіт струмка чи потріскування вогнища (не вірите — пошукайте ASMR-різьблення на ютубі). Проте механічне стругання навряд чи показало мені дві речі, за які я люблю *whittling*.

Фото Максима Віхова

По-перше, відданість нісенітницям навчила мене хоч іноді випадати зі світу, який змушує всіх нас бути плідними, майстерними, конкурентоспроможними — одним словом, здатними продукувати додану вартість, байдуже, матеріальну чи нематеріальну. Якби я пустив усе самоплином і дозволив своєму хобі перерости в те, що зветься справжньою творчістю, різьбити мені б довелося під окрики внутрішнього голосу: «Розвивайся! Вдосконалюйся! Не тупцяй на місці!» Так, це шлях поступу, але часом ми забуваємо, що кесареві належить віддавати лише кесареви, а не все, що ще лишилося від нас.

Звісно ж, творити можна і без огляду на світ, проте часом корисно стишити ще й власне его — це друге (і найважливіше), чого я навчився під час *whittling*'у. Те проклятує его без упину шарпає нас за віжки, спонукаючи до самореалізації, самовдосконалення, самовираження. Для

всього цього добре пасує *carving*. Натомість *whittling* — це нагода перестати носитися як з писаною торбою із собою, із власними задумами, амбіціями, сумнівами і сподіваннями.

Отже, *whittling* — заняття справді пустопорожнє. Простуючи цим шляхом, заледве вдасться наповнити світ пречудовими витворами, зате можна наповнитися самому — тією порожнечою, котра робить нас легкими, як завиток стружки. Так, цей стан швидкоплинний, але ліпше мати трохи, ніж нічого.

Звісно, усі ці розмисли занадто суб'єктивні, а логічні побудови — занадто хисткі, щоб сприймати їх серйозно. Можливо, за декілька місяців я перечитаю цей есей і подивуюся, якої «філософії» тут накрутив. Незаперечною, втім, лишається річ, яку чудово сформулював американський художник (і трохи *whittler*) Майкл Хаун: «*Whittling* — це спосіб із приємністю вбити час, поки час убиває все інше».

МАКСИМ ВІХРОВ

29 КВІТНЯ 2024

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in **/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**